

Enskilda avlopp – detta säger lagen

Lars Guttman, Sollentuna 2019-02-25

Villaägarnas Riksförbund
Postadress: Box 7118, 192 07 Sollentuna
Besöksadress: Rotebergsvägen 3
Telefon: 010-750 01 00
Org.nr: 802003-7118
Plusgiro: 46 94 00-6
Bankgiro: 227-7200
info@villaagarna.se
villaagarna.se

Utsläpp av avloppsvatten räknas enligt lagen som miljöfarlig verksamhet. Kraven för hur de ska hanteras regleras av Miljöbalken och omfattar alla enskilda avlopp, även BDT-avlopp. Här är en sammanfattning av vad vilka regler som kan inverka på din fastighets avloppslösning.

Här ska översiktligt i korthet nämnas de överväganden som myndighet gör vid ansökan om avloppsanordning. I korthet ska även anges hur du som fastighetsägare kan agera om du anser att beslut avseende avloppsanordningen på din fastighet i något avseende är felaktigt.

Begreppet verksamhet (verksamheten etc.) används i det följande parallellt och som synonym för avloppsanordning eller liknande begrepp.

Bifogat denna skrift finns rättsavgörande, som bl.a. visar hur överväganden görs i konkreta frågor. Att ta del av rättsavgöranden är av vikt för insikten om hur reglerna tillämpas i praktiken. Rättsavgörandena har även betydelse för insikten i hur viktigt det är att argumentera på ett klart och koncist sätt.

Tillsynsmyndighet – i fråga om enskilt avlopp i allmänhet kommunen – får i det enskilda fallet besluta om de förelägganden och förbud som behövs för att miljöbalken, samt föreskrifter, domar och andra beslut som har meddelats med stöd av balken, ska följas. Mer ingripande åtgärder än vad som behövs i det enskilda fallet får inte tillgripas (26 kap. 9 § miljöbalken). Ett tillsynsärende kan initieras på grund av att kommun genomfört inventering av avloppsanordningar i visst område. Ärende kan även initieras genom anonymt tips som inkommit till myndigheten, eller på annat sätt.

Miljöbalkens 3 kap. innehåller grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden. Dessa regler anger bl.a. att företräde ska ges till sådan användning av mark- och vattenområde som medför en från allmän synpunkt god hushållning, samt att mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. Miljöbalkens 4 kap. innehåller särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten för vissa områden i landet. De områden som anges i kapitlet utgör i sin helhet riksintressen. Exploateringar och andra ingrepp i miljön i dessa områden får komma till stånd endast under vissa i lagen angivna förutsättningar.

Utsläpp av avloppsvatten utgör enligt miljöbalken miljöfarlig verksamhet (9 kap. 1 § miljöbalken). Spillvatten från BDT-anläggning är avloppsvatten i lagens mening. Avloppsvatten ska avledas och renas eller tas om hand på något annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer. För detta ändamål ska lämpliga avloppsanordningar eller andra inrättningar utföras (9 kap. 7 § miljöbalken).

Utgångspunkten i det enskilda fallet är de allmänna hänsynsreglerna som framgår av 2 kap. miljöbalken. Inledningsvis anges i kapitlet att det är verksamhetsutövaren – den enskilde fastighetsägaren – som har bevisbördan för att de förpliktelser som framgår av kapitlet iakttas (s.k. omvänd bevisbörda). Det åligger alltså inte tillstånds- eller tillsynsmyndigheten att visa att verksamheten har kvalitets- eller funktionsbrister (1 §; bevisbördan).

Vidare ska verksamhetsutövaren besitta eller skaffa sig den kunskap som krävs avseende verksamhetens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet (2 §; kunskapskravet). Kravet omfattar även att verksamhetsutövaren ska ha den kunskap som krävs för att kontrollera anläggningens rätta funktion och att kunna sköta densamma för att sådan funktion ska kunna säkerställas.

De olika skyddsåtgärder som behövs ska vidtas vid inrättandet av avloppsanordning för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller för miljön. Även om de krav som uppställs vid yrkesmässigt bedriven verksamhet avseende att bästa möjliga teknik ska användas inte kan krävas då verksamhetsutövaren är en privatperson, anses att bästa möjliga teknik ändå bör tjäna som vägledning för vilka krav som ställs i det enskilda fallet (3 §; försiktighetsprincipen).

Kommuner arbetar med två nivåer – normal eller hög skyddsnivå – vid indelning av mark i områden. Även om ett område ex vis är skyddat enligt miljöbalken innebär inte detta per automatik att hög skyddsnivå ska gälla för området, och de verksamheter som bedrivs där. Motsatsvis gäller att avseende verksamhet inom område med normal skyddsnivå kan krav motsvarande hög skyddsnivå uppställas, om det utifrån ett lokalt eller t o m fastighetsspecifikt perspektiv är motiverat.

Andra parametrar som vägs in är bl.a. närhet till annan bebyggelse (tät- resp. glesbebyggt område), dimensionering, användningsfrekvens, utsläppspunkt, markens beskaffenhet och närhet till färskvattenbrunn, samt val av avloppsanordning och behov av fysiska skydd mot påverkan från och kontakt med avloppsvatten och avloppsanordning.

För att en korrekt funktion ska kunna upprätthållas avseende verksamheten under hela dess livslängd krävs i allmänhet att vissa kemiska produkter används. Här gäller den s.k. produktvalsprincipen. Denna princip innebär en skyldighet för verksamhetsutövaren att inte använda sådana produkter som kan ersättas med andra produkter som är mindre farliga och därför kan antas vara bättre ur miljöhänsen (4 §; produktvalsprincipen). Vid BDT-avlopp torde användningen av farliga produkter vara ett mindre problem eller t o m inte förekomma.

Resurser bör tillvaratas och restprodukter från avlopp kan, korrekt hanterade, utgöra resurser. Denna typ av resurs kan ur ett resurshushållningsperspektiv vara av värde att återföra i kretsloppet, ex vis som näring för jord- och skogsbruk. När det gäller fastighet med BDT-avlopp torde dock synsättet få störst betydelse på det sättet att ett eventuellt på fastigheten separat och idag mer konventionellt system med vattenklosett (skilt från BDT-avloppet) kan få vika för en torrtekniklösning. Men även vid BDT-avlopp kan det finnas restprodukter som kommunen bedömer vara intressanta ur ett kretsloppsperspektiv (5 §; Kretsloppskravet).

Utsläppspunktens placering i förhållande till kringliggande mark, och dess beskaffenhet, samt andra verksamheter i utsläppspunktens närhet har betydelse. Avloppsvatten från BDT-anläggning innehåller inte lika höga halter farliga och oönskade mikroorganismer jämfört med gråvatten från vattenklosett. Men avloppsvatten från BDT-avlopp kan inte anses ofarligt. Det görs därför även i dessa fall skyddsavståndsbedömningar bl.a. vad avser utsläppspunktens närhet till grundvattenytan, bedömningar avseende kringliggande marks möjlighet att, ex vis p.g.a. dess jordart, filtrera vattnet och bedömningar avseende avstånd till ex vis färskvattenbrunn på egen eller annans mark (6 §; Lokaliseringskravet).

De anförda allmänna hänsynsreglerna gäller i den utsträckning det inte kan anses orimligt att uppfylla dem. Vid denna bedömning ska särskild hänsyn tas till nyttan av skyddsåtgärder och andra försiktighetsmått jämfört med kostnaden för sådana åtgärder. Även om BDT-avlopp i allmänhet inte utsätts för och inte är avsett att hantera den typ av föroreningar som toalettavloppsvatten innehåller, förekommer även i vatten från BDT-avlopp föroreningar som bör hanteras på ett ändamålsenligt sätt ur reningssynpunkt. Vid bestämmande av vilken åtgärd som krävs måste således även i dessa fall nyttan av åtgärden vägas mot kostnaden i varje enskilt fall. I de fall fastigheten enbart har behov av fullgod BDT-avloppsanordning blir inte denna avvägning mindre viktig, då kostnaden för sådan avloppsanordning kan vara betydande (7 §; Rimlighetsavvägning).

Det är som nämnts i allmänhet kommunens miljöenhet (olika beteckningar förekommer i kommunerna) som utövar tillsyn över enskilda avlopp. Om kommunen genom inventering, tips eller på annat sätt får kunskap om enskild avloppsanläggning kan denna komma att bli föremål för kontroll och utvärdering. Bevisbördan för verksamhetens rätta funktion har i lag placerats på verksamhetsutövaren, vilket som tidigare nämnts är den enskilde fastighetsägaren. Om fastighetsägaren inte kan visa att det befintliga avloppet uppfyller de villkor avseende funktion och rening som uppställs, kan kommunen förelägga fastighetsägaren att åtgärda anordningen eller förbjuda dess användning. Åtgärd kan antingen bestå i att viss åtgärd avseende den befintliga anordningen företas eller genom att nyanlägga avloppsanordning. Exempel på åtgärd som kan krävas är att anläggningen förses med filtermassa eller att anläggning med filtermassa nyanläggs. Oavsett åtgärd kan detta medföra betydande kostnader för den enskilde.

I motsats till vad många tror, kan inte kommunens tjänstemän fungera som bollplank avseende vilken åtgärd som bör utföras eller vilken anordning som bör väljas i det enskilda fallet. Om kommunen ska sätta sig före prövning och beslut skulle förorda viss åtgärd eller anordning innebär detta att kommunen i ärendet jävat ut sig och inte kan besluta i frågan. I viss mån bör dock myndighet kunna tillhandahålla relevant information, bl.a. avseende vilka krav verksamheten ska uppfylla. Sådan information finns sammanställd via Avloppsguiden.se, vilket innehåller information om enskilda avlopp som många kommunen står bakom.

Vägledning om enskilda avlopp kan även fås via Havs- och vattenmyndighetens hemsida (Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd om små avloppsanordningar, HVMFS 2016:17).

Tillstånd, anmälan och överprövning

Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och miljöskydd reglerar frågor om tillstånd och anmälan bl.a. för enskilda avlopp. Av förordningens 13 § framgår bl.a. att det krävs att anmälan görs till kommunen för att inrätta anordning för ex vis BDT-avlopp. Kommunen får meddela föreskrift om att det istället för anmälan för visst fall krävs tillstånd för att inom vissa delar av kommunen inrätta sådan anordning.

Om verksamhetsutövaren anser att det beslut kommunen fattat är felaktigt, kan överklagande ske till Länsstyrelsen (överklagan inges dock till den beslutande kommunala enheten). Därefter kan överklagande göras till Mark- och miljödomstolen och, som sista instans, Mark- och miljööverdomstolen (mark- och miljööverdomstolens beslut får inte överklagas).

Vid överklagan bör verksamhetsutövaren noga utforma sin talan, så att det blir tydligt vad som avses. Detta innebär bl.a. att förutom ett yrkande (eller möjligen flera alternativa eller kumulativa yrkanden) ska handlingen innehålla grund för yrkandet eller yrkandena. Därefter bör handlingen innehålla de sakomständigheter som verksamhetsutövaren bedömer vara relevanta för prövningen. Bevisning som bedöms vara relevant i saken ska åberopas samt vad som avses med bevisningen (bevistema) ska framgå. Det kan ofta vara svårt för den enskilde att argumentera på ett sakligt korrekt sätt och välja relevant bevisning och tydligt bevistema. Som god tumregel gäller att överklagan bör formuleras på sådant sätt att en person som inte är insatt i frågan når full förståelse om saken, sedan denne tagit del av inlagen. Det är alltför vanligt vid överklagan att den enskilde s a s slutat att argumentera där den verkliga argumentationen egentligen bör börja.

Rättsavgöranden

MÖD 2015 M 7529 – 14, 2015-02-02 (befintlig anläggning)

MÖD 2013 M 5622 – 13, 2013-11-21 (försiktighetsprincipen)